

PETER EDVARDSSEN FRIIS

ET BIDRAG TIL DANSK PRÆSTEHISTORIE

Af

L. F. la Cour.

(Fortsat.)

Vi er blevet opmærksom paa, at der paa det kgl. Bibl. (Kall. Fol. 128) findes, ganske vist kun i Afskrift, en Selvbiografi af Peter Edvardsen Friis, og beklager, at den ikke var os bekendt, da første Del af denne Skildring blev udarbejdet, saa at man kunde have gjort Brug af forskellige Oplysninger derfra. Nu maa vi nøjes med at fremdrage saadanne Punkter, som kan bidrage til at udfylde og supplere hvad der alt er sagt, og indsætte enkelte Afsnit af denne Levnedstegning, hvor de bedst hører hjemme.

Det viser sig, at Peter Edvardsen Friis' Fader, Edvard Nielsen Friis, foruden at være Borgmester i Svenborg, tillige havde Løjtved i Forpagtning.

At vi har Ret i vor Formodning om, at det Hjem, hvori P. Edv. Friis opvoksede, var „et alvorspræget Hjem“, synes at fremgaa af, hvad han skriver i den nævnte Levnedsskildring: „Saa snart mine Forældre vare velsignede med mig, deres Søn, sørgede de ikke aleneste strax for at faa mig ved Daaben indpodet i Sønnen, den Guds Søn, den eneste Vinstok og fælles Frelser, den Herre Christo Jesu, men og gav Herren mig igjen [o: gav mig tilbage til Herren] alle mine Livs Dage, at jeg skulde være Herrens Tjener i Herrens Hus og Menighed“.

Vi har hidtil ikke vidst, om „han i de første Aar har nydt Undervisning paa Fyn“ (S. 85) og har ment, at Grunden til, at han blev sat i Frederiksborg lærde Skole, var den, „at Drengens

Morfader ... var Medlem af denne Skoles Overbestyrelse“. Men af Selvbioграфien ser vi, at „mine Forældre [fandt] det fornødent at have mig hjemme i Huset til mit 13de Aar under privat Information af velærværdige Hr. Hans Rasmussen Tassenio¹⁾, siden Sognepræst et Sted i Jylland²⁾, en brav lærd Karl, som jeg takker i sin Grav for al Lærdoms Grundvold“, og da denne blev Lærer ved „den kongelige latinske Skole ved Frederiksborg, blev mine Forældre befalet af min Morfader Doctor Peder Jespersen, som dirigerede mine Studia, at jeg skulde følge med samme min gamle Lærer til den publicke Skole, forblive under ham, logere hos ham og ikke changere [o: skifte] Lærer, og skønt jeg fandtes værdig at komme i en højere Lektie, maatte jeg dog efter min Morfaders Vilje continuere [o: fortsætte] i 2de Aar i anden Lektie, indtil jeg 1706 sprang forbi de andre Lektier og ascenderede til [o: naaede op i] Mesterlektionen under Rektor Torchild Rasmussen Granow, hvor jeg endog Aaret efter ascenderede til midt i Mesterlektionen og blev 14 Disciple foretrukken. 1709 havde jeg ventet at dimitteres fra Skolen til Akademiet med andre mine Meddisciple, som var af lige Kvalitet med mig, men min sl. Morfader, Doctor Jespersen, befalede, jeg endnu et Aar skulde blive i Skolen for at maturescere [o: modnes] mere og fastsættes i mine Studeringer og vilde ikke, at jeg som mange unge og raa Personer skulde overlades til egen altfor tidlig Frihed; men [det var] en vanskelig Skolegang samme sidste Aar, da den store og strenge Frost indfaldt, og jeg udstod meget ondt“.

1710 blev han, som nævnt, Student³⁾, valgt Professor, Etats-

1) Hans Rasmussen Thasan ell. Thosan (c. 1666—1736).

2) Højen og Jerslev, Vejle Amt, Ribe Stift.

3) Nu afd. Direktør H. H. Schou har velvilligst oplyst mig om, at P. Edv. Friis ligesom hans Kammerat Christopher Lidø blev Student med Udmærkelse, hvilket er Grunden til, at han (og Lidø) ikke nævnes sammen med de andre Frederiksborg-Studenten fra 1710, men foran Aarets Hovedhøst. — Hvad hans Studenterkammerater (S. 87) angaar, har Direktør Schou meddelt mig, at Rasmus Vinding af Lidø (Ny kgl. Saml. 4to 647) kaldes Erasmus Vindingius Malthesii Radier; han var født $\frac{1}{9}$ 1693 i Ølstykke, som Søn af Hr. Malthe Jensen Radier til Ølstykke og Beate Vindring, blev Kapellan i Kundby, derefter Skibspræst og tilsidst Sognepræst i Græse-Sigerslev. — Niels (Andersen) Vilsund var Søn af Byfoged Anders Nielsen Vilsund i Frederiksborg, gik til Soldaterstanden, men blev syg og fattig, død 1739 og be-

raad Christian Reitzer til sin Privatpræceptor og satte sig som Exercitiarius ved det 6te Bord paa Kommunitetet sub decano Mag. Mathia Bloch [o: under Dekanen Mag. Mathias Bloch]. Han blev optaget i sin Morfaders Hus, „hvis Bord og Bibliothek jeg havde Adgang [til] til hans Dødsdag d. 3. Novb. 1714, samt Raad og Daad i mine Studeringers Fortsættelse og desuden alle akademiske Udgifter og Bekostninger; hans Støv jeg med erkendtligste Devotion [o: Ydmyghed] erkender, i mit ringe Støv kysser og venerer [o: ærer]“.

Aaret efter, 1711, tog han Examen philosophicum og Baccalaugraden, men da Pesten indtraadte, maatte han forlade Byen... og begive sig en Maanedstid hjem til sine Forældre i Svenborg og derpaa til Odense, hvor han opholdt sig Vinteren over hos Mag. Mathias Bloch, der senere (1717) blev Domprovst til St. Knuds, for at manuduceres og forberedes til den theologiske Embedseksamen. Denne tog han i Januar 1713 og var omtrent samtidig bleven Alumne paa Borchs Kollegium, hvor han det følgende Aar avancerede til Inspektør. Efter Morfaderens Død var hans Vilkaar ved at blive ringe og for at kunne eksistere begyndte han at holde private Kollegier i Theologi for Studenter, da hans Lyst paa de Tider var mere til det akademiske Katheder end til Prædikestolen i Kirken; ^{30/7} 1716 blev han Magister og havde i Sinde at besøge tyske Universiteter, hvis han havde faaet Stipendium Rosenkrantzianum, „som var mig lovet, men blev til Vand, den gode Gud vilde det anderledes have, da jeg engang var ofret Herren af mine Forældre til hans Tjeneste i Kirken“. Han ønskede at blive Feltpræst, men uden at ane det blev han „ligesom med Magt ført ind i Embedet“, idet han fik Ordre til at lade sig ordinere for at overtage en Stilling som Skibspræst; „jeg havde gjerne afvæltet denne ubehagelige Søjteneste fra mig, som ikke var vant til Søen, men kunde og maatte ikke, thi her var Guds rene Kald“. Gennem 4 Aar og derover røgtede han dette Kald, til han ^{31/7} 1720 kaldtes til Sognepræst for Skelskør, Skørpinge og Faardrup.

gravet i Strø. — Caspar (eller Jesper) Jørgensen Lexberg blev Skoleholder i Værløse. — Christian (Nielsen) Braëm døde under Pesten, begr. ^{28/9} 1711, 20 Aar gml., i Købhvn. (Holmens Kirke). Han tilhørte ikke den „fornemme“ Familie Braëm; hans Fader var Øltapper Niels Madsen, Moderen Elisabeth Nielsdatter, fra hende fik Børnene Navnet Braëm, men med hvad Begrundelse er hidtil ikke oplyst.

Sognepræsten for Ørslev-Bjerre, Magister Holger Olivarius, der siden 1711 havde beklædt Stillingen som Provst for Vester Flakkebjerg Herred, døde $1\frac{1}{3}$ 1753, og i den Anledning skulde der, som Sæd og Skik var dengang, vælges en ny, ikke af Biskoppen som i vore Dage, men af samtlige Herredets Præster, der kunde stemme paa hvem de vilde, men selvfølgelig kun hver afgive en Stemme. Derfor henvender Biskoppen, Peder Hersleb, sig 17. Marts 1753 til samtlige Sognepræster i Vester Flakkebjerg Herred og meddeler, at „da det har behaget den allerhøjeste at bortkalde voris venerable Provst, som var ret en Prydelse for vort Stift, en vis, erfaren og forsigtig Mand og saadan som en Provst skal og bør være“, saa vil det være fornødent, at der saa hastig som muligt beskikkes en ny Provst, og han anmoder derfor de enkelte Præster enten hver for sig eller under et at fremsende deres Vota. Aabenbart har Biskoppen allerede tidligere i et Cirkulærbrev henvendt sig til Præsterne om den Sag, men dette Brev er blevet borte ved Forsømmelse af Degnen i Sørbymagle, og en Genpart af det maa nu altsaa træde i dets Sted. Den nævnte Degn i Sørbymagle vil blive nævnt nedenfor, her skal blot siges, at hans Sognepræst, Hr. Jens Maltesen Radier, faar Tilhold om at kræve ham for 2 Mark „i Mulkt for hans uforsvarlige Nachlæssighed“, for at de gennem Landemodet kan indgaa i Enkekassen, „hvorved det saa denne Gang maa forblive, skønt slig Skødesløshed i saa vigtig Sag, som angaar kongl. Ordre, havde fortjent højere Straf.“ Hvis Degnen vægrer sig mod at erlægge Mulkten, skal der blive beskikket en Provstret. Biskoppen ender sin Skrivelse med at udtale

det Ønske, at Gud maa udse sig selv en Mand til Provst i Herredet, hvorved den afdødes Sted kan værdig blive beklædet, Guds Ære befordret og god Orden udi Herredet haandhævet, hvortil de kære Brødre med deres votis [o: Stemmer] efter Guds Paa-kaldelse og Samvittigheds Overlæg meget kan hjælpe, hvortil og ønskes dem Naade af Gud“.

I den følgende Tid maa Præsternes Svar saa være indgaaet, men det synes at have været forbundet med Vanskelighed for Biskoppen paa Grundlag deraf at komme til noget Resultat.

Der blev foruden Biskoppens egen Stemme afgivet 11, men ingen af de 5 Præster, der var stemt paa, havde absolut Flertal. Den gamle Præst i Hyllested, Venslev og Holsteinborg, Otto Ferslev, fik 3 Stemmer, Sognepræsten i Skelskør, Peter Edvardsen Friis, fik ligeledes 3 Stemmer, medens en Stemme lød paa enten den ene eller den anden af disse to, og Resten var spredt. De to stod altsaa for saa vidt lige, og Biskoppens Stemme (for Friis) gjorde da Udslaget. Han vilde finde det forkasteligt^{*)} „at paalægge *den* nogen Byrde, paa hvis Skuldre Aarenes Mængde er Byrde nok, sc. [o: nemlig] Mag. Otto Ferslev, som er nærmere sine 80 end 70 Aar“, og han udnævner derfor Mag. Friis til Provst i Vester Flakkebjerg Herred, i afgangne prisværdige og berømmelige Provst Holger Olivarii Sted. „Jeg ønsker da baade ham til Lykke med denne Byrde og Ære, saa og Herredet til Lykke med deres Provst og Formand, bedende Gud, at han vil lade sig dette Valg være behageligt og blive til hans Ære, hans Kirkes Bedste og Herredets Rolighed“,

*) Biskoppen frygtede aabenbart for, at det ikke

var efter Friis' Ønske, at han skulde overtage Provstegærringen, og han henvendte sig derfor samme Dag (7. April 1753) til Mag. Peter Friis i Schielshjør med følgende Linjer:

Jeg ved ganske vel, at dette indlagte ikke vil blive Dem behagelig og at Deres Velær. M. vil søge at undskylde sig derfra; men dersom De reflecterer noget paa mit Venskab, saa maa De ikke vægre sig derfor, og De maa vægre sig saameget som De vil, saa bliver det dog ikke anderledes; thi jeg har mine Aarsager og vil ikke forvolde nogen Urolighed i Herredet, hvor hidindtil har været nogenledes rolig og fredelig; naar Conjunkturerne var anderledes, saa vilde jeg gjerne forskaane Dem; thi jeg tilstaar: Æren er kun liden, Fordelen mindre, men Byrden stor; en anden Gang, naar Conjunkturerne er anderledes, kan De igen faa Lettelse, men nuforhaanden er der intet andet for, og jeg modtager ingen Remonstration [o: Indvending], om det end skal gaa til kongl. Decision [o: Afgørelse]. Frisk Mod er halvgjort Gerning; derfor vil Deres Velærv. ikkun strax lade dette indlagte cirkulere og selv bag paa ordinere hvad Tour det skal gaa vite [o: hurtigt] ved Degnene. Jeg forbliver stedse

P. Hersleb.

Forsaavidt var^o alting i Orden, men Biskoppen havde sikkert ikke drømt om, hvorledes han ved sin Afgørelse paa en efter Mag. Otto Ferslevs Mening utilbørlig Maade havde tilsidesat ham. Det fik han imidlertid snart at vide, da den krænkedede Hyllestedpræst allerede 26. April indgik med en Klage til Kongen. Han vil fastholde, at Mag. Friis „slet ingen Forstand har i Lands Lov og Ret“, hvad der dog kræves; endvidere at han selv er den ældste Præst baade i Herredet og Embedet, og „det er brugeligt over hele Danmark, at den ældste Præst i Herredet skal være Provst, naar han er duelig dertil“; og endelig paastaar han, at de fleste Stemmer faldt paa

ham. Derfor beder han underdanigst Majestæten, om han i Naade vil hjælpe ham til hans Ret og befale Biskoppen at sige, om han har noget at beskylde ham for i Henhold til Liv og Lærdom, og han mener, at Herredsbrødrene ikke vil kunne sige andet, end at Embedet tilkommer ham. „Jeg er gammel, men den naadige Gud har givet Styrke og Forstand hos mig til alt det, der kan udvirkes. Jeg har ingen, der kan rekommandere mig uden Gud og Retfærdighed og en god Samvittighed og beder underdanigst, at jeg maa nyde min Tour og Orden“.

Fra Kongen gik Pastor Ferslevs Skrivelse gennem Cancelliet til Biskoppen, som nogle Dage efter afgiver sin Erklæring, der baade havde Næb og Kløer.

Vi skal ikke gaa nærmere ind paa hans Argumenter, men nøjes med at sige, at han ganske vist havde ventet, at de fleste Præster vilde have stemt paa Mag. Ferslev, fordi han kender Præsternes Vis, at de plejer at votere paa de ældste og ikke gjerne vælger den til Provst, som er en stricte Catechetes og har selv en vel undervist og oplyst Menighed. Dertil kom, at Mag. Ferslev „paa Akademiet har fusket noget i Medicinen og derfor er Præsternes Livmedicus, naar de ofte trænge til ham“ og „det er mere hans Værk at rejse omkring i Herredet som Medicus end at tage Vare paa og arbejde i sin Menighed.“ Alligevel vilde Biskoppen, selv om han ikke fandt Ferslev egnet til at blive Provst, uden Indsigelse have beskikket ham, hvis han havde faaet flest Stemmer, men da det nu viste sig, at han og Mag. Friis stod lige, følte Biskoppen det som sin Pligt at lægge sin Stemme i Vægtskaalen til

Fordel for Friis og det saa meget desto mere som nogle i Herredet havde bedt for Guds Skyld ikke at gøre Ferslev til Provst; „han er bekendt som en forvendt Jurist“, skriver Biskoppen, „en forvoven Medicus og en slet Præst og de tre Karakterer gør aldrig nogen god Provst“. Og et andet Sted i Skrivelsen karakteriserer Biskoppen Ferslev som „en Mand, som i den hele Egn deromkring er befundet og blevet til et Ordsprog, at han ikke kan tale Sandhed, at han i sin Tale godt kan bande og at han søges i Selskaber, blot for at have Lyst af hans Pralerier og Usandhed.“ „Men at erkende en saadan Mand for en Provst og min Medhjælper, vilde visselig ikke være mig behagelig og heller ikke Herredet meget gefellig“.

Selvfølgelig toges der intet Hensyn til Mag. Otto Ferslevs Klager, og Peter Edvardsen Friis blev ikke fortrængt fra Provsteværdigheden.

Biskoppen udtalte i sit Brev til Friis 7/4 1753, at Æren er kun liden, Fordelen mindre, men Byrden stor. Hvad Æren angaar, er det jo en Skønssag; dengang, som nu, har der sikkert været dem, der satte Pris paa at kunne knytte Provstestillingen og Provstetitlen til deres Navn, mens andre ikke regnede det for saa meget.

Hvad Friis angaar, var det ikke, som Biskoppen ogsaa formodede, efter hans Ønske, at han blev Provst. Han skriver i Levnedbeskrivelsen: Anno 1753 in Martio blev jeg beskikket og befalet mod min Vilje at antage mig Provstiet i Vester Flakkebjærg Herred, som var mig hel modbydeligt, da jeg var en gammel svag Mand i mit Alders 62 og mindst var verseret i Lovmaal og de Tvistigheder, som fal-

der ved Skifteforretninger; dog Gud vær lovet for sin Aands Naade og Kraft i alle Forretninger og for en god Samvittighed i Børnepenges Administration, hvoraf jeg i min Tid har befriet Herredet for 4 à 5000 Rdr.

Med Hensyn til Provstelønnen var den ikke stor. Derimod var Byrderne tunge og Bryderierne talrige. Derom vidner bl. a. de talløse Henvendelser, som Friis i Aarenes Løb rettede til hans to Biskopper, P. Hersleb og L. Harboe. Skulde hele hans Provstevirksomhed gennemgaas her, vilde det føre altfor vidt, og vi maa nøjes med at nævne 3 Sager, der krævede mange Tanker og megen Skriverseri, men — i hvert Fald for den enes Vedkommende — strakte sig gennem næsten Friis' hele Provstetid.

Som i vore Dage var det Provsternes Hovedhverv at føre Tilsyn med Præster og Lærere, men ind mellem Præster og Lærere kom dengang Degnene, som ofte var af en meget tvivlsom Art. Det kan ikke nægtes, at den danske Degnestand har haft mange fortrinlige, nidkære og dygtige Mænd at opvise, men ved Siden af dem har der ogsaa været en Del, som ved hele deres Liv og Færden vakte den største Forargelse i den Kreds, hvor de var sat. Og selvfølgelig kunde det volde ikke blot Præsten, men ogsaa Provst og Biskop store Besværligheder og mangfoldige Ærgrelser.

Dette var saaledes Tilfældet med Degnen i Sørbymagle Peder Fischer Bruun, der — det kan man rolig sige — hørte til de værste af Slagsen. Efter 1749 at være bleven Enkemand gav han, der da var nær ved de 50, Anledning til slemme Rygter, om hvis Sandhed man ikke kunde tvivle, til Trods for

stadige og idelige Benægtelser fra hans Side. Det gik saa vidt, at der fra Sørbymaglebønderne skete Henvendelse og Klage til Bispen, som derfor maatte gribe ind, men Degnen søgte at væрге for sig, klagede til Bispen over sine hemmelige Efterstræbere, der søgte at undergrave ham „med vrang Foregivelser“, og fortsatte med sit syndige Levned. Og saaledes gaar det ene Aar efter det andet. Endelig nedsættes en Provsteret, Vidner indkaldes, Afhøringer finder Sted og det ender med, at Degnen ^{27/11} 1759 idømtes 16 Rdr. Mulkt. Derefter erklærer han, at han ser sig nødsaget til at indstævne Provsteretsdommen til det forestaaende Landemode til Underkendelse, men Appel kunde ikke finde Sted, før Domsakten var bleven indløst af ham og dette følte han sig ikke opfordret til trods gentagne Paaminde-
 delser. ^{21/8} 1762 skriver Friis til Biskop Harboe: „... jeg er nu i de 10 Aar, jeg har været Provst, saa mæt og saa ked at dette Sørby Degnehus forargelige Opførsel og Fremturenhed i samme, at jeg knap gider skrevet mere derom, men har overladt det til Guds retfærdige Domme, naar han vil gøre Ende derpaa“. Da Beskyldningerne stadig holdt sig mod Degnen, og Klagerne blev særlig højlydte, resolverede Kongen ^{7/1} 1763, at de angivne Beskyldninger mod ham paany skulde undersøges og paakendes i en Provsteret. Mag. Friis bad sig fritaget for atter at overtage det ubehagelige Hverv, fordi han følte sig gammel og skrøbelig og i de kolde Vinterdage ikke kunde holde til de mange Rejser, men forgæves. Ogsaa denne Gang maatte han lede Forhørene og Undersøgelserne, og endelig naaede man saa vidt, at Dommen kunde afsiges. Men ogsaa

dette voldte Provst Friis store Besværligheder, da han og hans Meddommere ganske vist var enige i det væsentlige, men de sidste vægrede sig ved at underskrive Dommen i den Form, han havde givet den. I den Anledning kommer Friis med et Hjertesuk til Biskop Harboe (²⁰/₁₂ 1763): De gode Mænd [o: hans Meddommere] vil ligesom bryde mig og gør mig megen Tort, om de kunde; de vil alle være Provster og jeg gamle Stakkel gør dem Tiden for lang; kan ikke taale, man visiterer hos dem etc.; sligt græmmer mig meget og gør mig mæt og ked af Verden.“ Imidlertid fradømtes Degnen sit Embede og skulde bøde 3 Mark. Ogsaa nu vilde han appellere, men heller ikke denne Gang blev det til noget. ²²/₁ 1765 kunde Provsten meddele Biskoppen: „Degnen Peder Fischer Bruun i Sørby er Natten 26. Decb. hemmelig flyttet og flygtet fra Degneboligen med Børn og sin Pige, som nu siges frugtsommelig, hvorhen de er flygtet, er der ingen, som kan sige.“

Dermed gled Degnen i Sørbymagle ud af Historien, men nu havde han ogsaa gennem 12—13 Aar været Aarsag til megen Forargelse i sit Sogn og til utalte Skrivelser mellem Biskop, Provst og Præst.

Det er vist nok den mest langvarige Sag, Friis har haft med at gøre, og der er ingen Tvivl om, at den til Tider har været nær ved at tage Humøret baade fra Provst og Præst. Men der var ogsaa andre Bryderier, som kunde tynde haardt paa sin Mand, og som det ikke altid var lige nemt at bringe Orden i.

Der var saaledes den berygtede Troldesag, som i 1756 verserede for den verdslige Ret og sikkert i disse Egne har optaget Sindene stærkt. Der er i

Historisk Samfunds Aarbog XIV, 1926, gjort udførlig Rede for denne ejendommelige Historie, for dens Opstaaen og dens Følger, og vi skal derfor selvfølgelig ikke her paany genfortælle den. Det var jo en Enke, Sidsel Christensdatter og hendes to Døtre Karen og Kirsten, der fik sat det hele i Scene, fordi de paa den Maade mente at kunne slippe af med Enkens Kæreste, Landsoldaten Poul Pedersen fra Kirkerup. At der i de Tider kunde herske en saadan Vildfarelse blandt jævne Folk, er jo i og for sig ikke til at undres over, men den hele Affære fik først sin særlige Ejendommelighed, da Sognepræsten i Hyllested, Otto Ferslev [Friis' Konkurrent til Provsteværdigheden] og hans Søn Christian Ferslev blev blandet ind deri, og dette var ogsaa Grunden til, at Stedets Provst, som Friis dengang var, i Embeds Medfør maatte tage sig af Sagen. Han holdt Biskoppen, Hersleb, underrettet om Begivenhedernes Gang, og da Kongen havde resolveret, at Mag. Otto Ferslev og Sønnen skulde irettesættes ved Landemødet og fra Prædikestolen offentlig afbede den givne Forargelse, blev det Provsten, som maatte indestaa for, at den kongelige Vilje blev efterlevet. Det gik nu nogenlunde let, hvad Sønnen angaar, medens derimod den gamle var halsstarrig og ikke vilde bøje sig for Majestætens Paalæg, idet han haabede ved en „Demonstration“ [o: Redegørelse] at kunne opnaa Fritagelse derfor. Dette lykkedes ham imidlertid ikke, og da Mag. Otto Ferslev endelig maatte krybe til Korset og, som det var ham paalagt, gøre Afbigt i Hyllested Kirke, brugte han ikke den Ordlyd, som Biskoppen efter Kongens Bud havde forfattet, men havde selv sammenskrevet noget. Ogsaa dette

vakte megen Skriveri frem og tilbage mellem Biskop og Provst. Man maa vel gaa ud fra, at Friis, selv om hans Følelser overfor Ferslev maaske ikke har været de allerblideste, alligevel har haft en vis Medfølelse med ham, og under alle Omstændigheder er det jo trist at være Vidne til, at der begaas et saadant Fejltrin blandt ens Kaldsfæller. Til Landemodet naaede den gamle Ferslev ikke, og det var vel godt. Man mente, at han der vilde holde en Tale og besvære sig baade over Biskop og Provst, men dette vilde sikkert blot have gjort ondt værre. Døden fritog ham derfor ^{17/8} 1757.

Endelig skal vi omtale en tredie Sag, som ogsaa medførte forskellige Bryderier for Provsten, og som kan give os et Indblik i de smaa og meget trange Kaar, hvorunder Sognepræster dengang kunde leve. Naar der saa dertil kom Sygdom, var der Grund til at have den største Medlidenhed med dem, der til Tider kunde bringes næsten til Fortvivlelse.

I Aaret 1751 havde Agersø og Omø faaet en ny Præst, efterat den tidligere, Hans Christian Pedersen Bladt, var afgaaet ved Døden. Til dennes Eftermand kaldtes Frederik Petersen Holm, som var født i København 1718, men var Søn af en Skipper i Frederikshald. Man kan vel altsaa gaa ud fra, at det var en ren Tilfældighed, der lod ham se Dagens Lys i Danmark, og han blev da ogsaa Student fra Trondhjem 1738. Først 9 Aar senere fik han den theologiske Attestats (1747), men hvad han dernæst tog sig for i de fire Aar, til han kaldtes til Sognepræst for de to smaa Øer i Storebælt, ved vi ikke, ligesom vi heller ikke aner, om han fra Barndommen og Ungdommen af har haft et skrøbeligt Helbred. Derimod

vidner de Breve, som veksledes mellem ham, Biskoppen og Provsten, efter at han havde været paa Agersø 2—3 Aar, tilfulde om, at han var yderlig svag og samtidig, at han var nedsænket i den dybeste Armod. Dette sidste er jo ikke til at undres over, naar man gennem hans Brev af $\frac{3}{7}$ 1754 — en lang Redegørelse om hans sørgelige Tilstand — bl. a. faar den Oplysning, at Kaldets Indkomster kun beløb sig til 150 Rdr., hvoraf Trediedelen gik bort til Rente-
penge og Enkepension foruden mere til andre af Kaldet gaaende aarlige Udgifter. Selvfølgelig var der paa ingen Maade Midler til, hvad der ellers havde været saare rimeligt, at antage en Hjelpepræst, og Følgen var, som han siger, at „jeg selv, saa syg jeg har været, har maattet lade mig saa godt som bære ind i Kirken, har været nød at forrette Prædiken altid siddende og ledendes af Degnen under Armen maattet administrere Sacramenterne.“ Han fastholder, at de mange Sørejser, han maa foretage mellem de to Øer, er det, der først og fremmest har fremkaldt hans Sygdom, og han anraaber om at blive entlediget fra dette Sted. „Min Bøn er derfor i Jesu Navn om Forflyttelse jo før jo heller herfra, hvortil jeg endnu ydmygst vil udbede mig Hr. Provstens paa Sandheds Grunde kraftige og overbevisende Forestilling og Forbøn hos Hr. Biskoppen, som jeg og selv dybydmygst med det første skal implorere om Barmhøjertighed til at ville forestille min Trang saaledes for Majestæten, at jeg ikke skal nødes til efter lang, sur og tro Tjeneste i Kirken som paa andre Steder før, saa og her, at betle mit Brød, da jeg forudser at maa gaa herfra syg og nøgen med Kone og Børn.“ Da han anser det for uomgængelig nødvendigt sna-

rest at komme til Hovedstaden for der at søge Lindrung for sin Sygdom, beder han om gunstigst Tilladelse til at drage derind, men da han ikke mener at kunne faa Hjælp af sine Herredsbrødre til at bestride Embedet i hans Fraværelse, og da han, som ovenfor nævnt, ikke evner at holde nogen Hjælpepræst, ser han ingen anden Udvej, end at Degnen maa træde til, ligesom Skolelæreren paa Omø maa tage Affære, „naar Præsten ikke for Vejr eller andet Forfald kan komme“. Det ser nærmest ud til, at Pastor Holm ikke har oppebiet noget Svar, men er tagen afsted, inden et saadant fremkom, hvad der vakte Provstens inderlige Misbilligelse, idet han straks efter at være vendt hjem fra Landemode søges af Folk, der trænger til Præstens Bistand. Provsten indberetter derfor Sagen til Biskoppen, der kræver et positivt Svar af Pastor Holm, at han enten maa formaa en Præst at rejse derover og betjene i hans Sted, saalænge hans Svaghed varer, eller ogsaa maa han aldeles resignere Kaldet. Selvfølgelig stilles Præsten her overfor to lige vanskelige Alternativer; han *kan* umuligt skaffe den nødvendige Hjælp, og han tør ikke resignere Kaldet, men maa søge ordentlig om allernaadigst Forflyttelse. „.... Da Gud har betroet mig Kone og Børn at forsørge, og tillige i dette meget ringe Kald har paadraget mig Gæld, som jeg maa stræbe efter at se betalt, saa tror jeg ... allerunderdanigst, at der og allernaadigst haves et Øje derpaa, at jeg i min Sygdom ikke med mine skulle bringes til Bettelstaven, hvortil jeg frygter desmere selv at kunne blive Aarsag ved at skrive en total Resignation paa mit Kald. ... Det var i Gaardags just 3 Aar siden min Vocation til Agersø og Omø Kald

blev underskrevet, hvorved jeg ligesom har været indskrevet til et 3 Aars Fængsel; tag nu derfor denne min sandfærdige Forklaring om mine udstandne Genvordigheder udi gunstigst Patrocínio [o: Overvejelse] og fremstil mig som et ret Barmhjærtigheds Kar for Hans Kongl. Maj^{ts} Øjne da muligt Opladelse af Fængslet for mig allernaadigst kunde ske ved den samme Tid, jeg er kast derudi [Holm til Hersleb ³/₇ 1754]. Da Holm altsaa hverken kunde gaa ind paa det ene eller det andet, saa Provsten sig nødsaget til at aftale med Hr. Monrad i Tjæreby hver 14de Dag at sørge for „disse Menigheders Opvartning“ mod Løfte paa 2 Sletdaler for hver Rejse, men „hvor Betalingen for Hr. Monrad kommer fra, vil Tiden lære“. „Han har nu alt gjort 3 Rejser derover, saa Menighederne er vel fornøjede og klager ikke“ [Friis til Hersleb ²⁰/₈ 1754]. Men hvorom alting er, Holm havde sat baade de gode Agersø- og Omøboere, Provst og Bisp i en vanskelig Stilling, og det fik han ogsaa at høre. Men et Par Aar senere bragtes han ud af „Fængslet“ ved ²⁶/₁₁ 1756 at forflyttes som Sognepræst til Slotsbjærgby-Sludstrup, hvor han døde ¹⁴/₉ 1760.

Naar Peter Edvardsen Friis' Navn ikke helt er gaaet i Forglemmelse, skyldes det imidlertid hverken hans Arbejde som Sjælesørger i Skelskør eller hans Virksomhed som Provst i Vester Flakkebjærg Herred, men derimod at han 1759 udgav sit ret omfangsrige Værk: *En ringe Underretning om Schielschiør Kiøbstæds gamle og nu værende Tilstand* efter mange Venners Begiering aftvungen og endelig paa et Forsøg, saa vit muligt var, af de gamle mutilerede Papirer, saa mange som pro tempore findes, ekstraheret.

af Peter Friis Edvardsen Sogne-Præst til Schielschiør, Schiørpinge og Faardrup, og Provst i Vester-Flacheberg Herred. Det var en lang Titel, men saadanne var ikke ualmindelige i de Tider.

Paa Titelbladet skriver han, at Værket var ham aftvunget „efter mange Venners Begiering“, og Fortalen begynder han med de Ord: „En god Ven gjorde en Begiering til mig for nogle Aars Tid siden, at meddele ham nogen Underretning om Schielschiør“, men han føler sig ikke opfordret til at navngive denne Ven eller disse Venner; derom oplyses vi imidlertid gennem et Brev fra Friis til Hersleb, dat. $\frac{3}{6}$ 1754, og da det indeholder, om man saa maa sige, Bogens Genesis, gengiver vi det her uden Afkortning:

Høy Edle og Høyærværdige

Hr. Biscop

Gunstige Velyndere!

Da Degnen Stribolt fra Høve nu indrejser, tager jeg mig ydmygst den Ære at lade Deres Høyærværdighed se et Manuskript, som i disse Dage just kom fra Hænderne, det er mig aftvungen, og jeg er dertil forceret, nu af Generalmajor Thura, nu Cancellie-raad Jessen nu og af Hr. Justits R. Langebek; det er just nu 2 Aar siden, da Thura først skrev mig til derom, som jeg i Hast lovede, men fortrød siden, thi da jeg saa ind i Sagerne, fandt jeg, at det var mig forvoxen, saa jeg i lang tid slog det af mine Tanker; dog i Vinteren 52 og 53 gjorde jeg nogle collectanea [o: Samlinger]; Ifjor jeg blev Provst, blev det Sommeren over ganske henlagt, i Tanke Tiden tillod mig ikke sligt, som [den] ej heller gjorde; og i øvrige tænkte jeg mulig derved ikke megen Ære var at vinde; det laa da saa hen til sidst in Nov. afv: Aar, da jeg ret fandt en Drift hos mig og en Lyst at se det renskreven, saa jeg sandelig i Vinter i de mørke Dage har slidt over min Evne, og mine Øjne har ikke profiteret derved. Jeg indsender det ydmygst til begge deres Høyærværdigheder, de ville gunstigst behage at se det igenem, om det er værd at se Lyset og hvad Fejl derved maatte findes. Endnu har ingen læst eller set det. Jeg ved det er ufuld-

kommen, men af Byens Skrifter, hvoraf de meste og bedste er forkomne, og de som haves er mutilerede, kunde jeg ikke mere ekstrahere. Vil Gud vi samles til Landemode, har jeg den Ære at opvarte deres Høyærværdigheder og videre ervarte deres gunstige Raad og Tanker. Jeg lever stedse

... *P. Friis.*

Naar man kender til Skriftets Omfang (det rummer 632 Sider), kan man ikke undre sig over, at Bisperne Hersleb og Harboe, der selv sagt havde meget andet at varetage, ikke straks kunde give sig i Lag med det, men Friis er utaalmodig og allerede i Slutningen af samme Maaned udtaler han sin Længsel efter at faa at vide, „hvorledes min Bog om Schielschiør anstaar deres Høyærværdigheder, om dend fortienner at see Lyset.“ I Særdeleshed Harboe, som var meget historisk interesseret, maa have fundet Behag i Arbejdet, thi Friis kan endnu i Begyndelsen af den følgende Maaned takke Høyærværdighederne for deres Godhed overfor Manuskriptet at se det til Trykken befordret; „intet skulde være mig kærere, end for [o: før] min Død at se det i Trykken; som jeg og hermed ydmygst overlader det til deres Høyærværdigheders gunstigste Disposition paa bedste Maade at handle dermed som de bedst synes“. Han fastholder, at „det har sandelig kostet mig megen Umage“, og han vilde ikke paatage sig et saadant Arbejde igen, „om nogen gav mig 2 til 300 Rxdlr“. Friis beder Biskop Harboe, „som baaede er Historicus og Chronologus“, om han vil „castrere“ [o: beskære] dette Manuskript, om Vitia [o: Fejl] mod Chronologien eller Historien maatte indsnige sig“. Han udtaler Formodning om, at det skal indsendes til Approbation og fortsætter: „Mine Tanker har

aldrig været at overlade det til Thura, ham jeg har givet et Udtog deraf, mindre til Jessen, thi saa vidste jeg nok, det aldrig kom for Lyset, og om Langebek fik det, mulig han ikkun excerperede de bedste Diplomata deraf og kom saa ikke videre“. Det vil være ham en stor Fornøjelse, om det kunde fremkomme uden Bekostning for ham selv, paa den Maade, som Højærværdighederne anser for bedst, for at Skelskør Bys Indbyggere „kan informeres om Byens gamle Tilstand, Privilegier, Grunde og Jorder som faa nu ved“. Det er nødvendigt, at der gøres Brug af „en god Revisor“ ved Korrekturen, „da jeg har skrevet hastig ved lys Morgen og Aften og ikke alene Commata [o: Kommaer], men her og der et Ord kan være glemt, som kan forstyrre Meningen“. Men stadig synes det, som Bisperne har beholdt Manuskriptet hos sig. ^{10/8} 1754 skriver Friis: „Nu længes jeg meget efter at vide mit Manuskripts fatalia, om det findes værdigt at se Trykken eller ej, og hvor snart det maatte komme for Lyset“, og imidlertid gaar den ene Maaned efter den anden. ^{28/1} 1755 skriver han atter: „Jeg længes nu hjertelig efter at vide Mit Manuskripts Fatalitet, da jeg i saa lang Tid ikke har hørt dertil“. Endelig maa det være kommet ham i Hænde, men saa har der været andet, der lagde Beslag paa hans Tid og Tanker [Troldesagen?], og først 2 Aar senere ^{19/4} 1757, skriver han til Biskop Harboe: „Mit Manuskript om Skelskør har nu saa længe henhvilet, jeg resolverede altsaa for nogle Dage siden at indsende det til Hr. Justitsraad Møllmanns Censur og Approbation; om det siden kommer for Kirkeinspektionen, den Tur ved jeg ikke, og skulde det did komme, saa ved jeg

Deres Højærværdighed min Biskop haver der sit Sæde“. Justitsraad Møllmann, der var Bibliothekar ved det kgl. Bibliothek og Professor i Historie og Geografi ved Universitetet (forøvrigt Holbergs Efterfølger), men ikke nogen betydelig Mand, billigede Trykningen af det og tilbød af sig selv „at sætte en liden Fortale derfor“, hvorfor Friis „i Herrens Navn“ resolverede at lade det komme i Trykken hos Jonas Lindgren, det ridderlige Akademis Bogtrykker paa Soer. Men det havde nok kostet Friis nogen Kamp med sig selv for at naa til det Resultat. Han maatte nemlig selv staa for Udgifterne. ^{19/12} 1758 skriver han til Biskop Harboe: „... Sl. Biskop Hersleb skrev mig og til, at ingen i Kiøbenhavn paa egen Bekostning vilde lægge det op, Prænumeranter [o: Subskribenter, Forudbestillere] var ikke fangelig, og paa egen Pung at lægge det op vilde blive mig for kostbart; altsaa raadede han mig at forære det til Justitsraad Langebek. Men dette stod mig ikke an, altsaa har Skriftet hvilet nu i 3 Aars Tid“. Nu lykkedes det imidlertid Biskop Harboe at samle henved 40 Prænumeranter, og da Lindgren ønskede at faa Bogen under Pressen saa snart som mulig, gik man i Gang med Arbejdet. Oplagets Størrelse sattes til 250 Eksemplarer paa Trykpapir og 70 paa Skrivepapir à 3 Rxd. Arket, men Friis forudser, at han selv maa tilskyde 100 Rxd., „om Oplaget siden vil indrente noget, vil Tiden lære“.

Saa kom Bogen 1759. Bernhard Møllmann havde indfriet sit Løfte om at skrive et Forord, men her vil han rigtignok paastaa, at det er Friis, der har forlangt det af ham. Han vil ikke rose Værket; det trænger ikke til, at han eller andre skal tale for det.

Han vil heller ikke berømme Forfatteren: „Hans Ærbarhed tillader det ikke; Forfængelighed, ved jeg, er hans Fjende; Han gør end og for lidet af sine Fortienester; „Det er ikke hans Sag“, siger han, „at skrive Historier“. Han søgte ikkun en Selv-Fornøjelse i at eftertænke nogle glemte Sager, nogle Venner formaaede ham til at optegne, andre at udgive; Han er, førend han mærkede det, blevet en Skribent, og, uden at ville det, gaaet ind i en Forretning, han, siger han, ikke forstaar; Man maa være fornøiet dermed, som man kan, Han søger aleneste at underrette, men ikke at behage m. v.“ Med hans Tilladelse! En gammel uanselig Bygning faaer som en ny Glands ved en Deel artige Farver, hans smukke Pinsel overstrygger den med“.

Det kan være, at Møllmann mente, hvad han her skrev, det kan ogsaa være, at det kun har været Behageligheder. I hvert Fald dømmer Nutiden noget anderledes.

Der havde meldt sig i alt 112 Prænumeranter, deriblandt — for at nævne nogle af de mest kendte: Justitsraad og Professor Kofoed Ancher, Biskop Ludvig Harboe, Justitsraad Jacob Langebek, Købmand Rasmus Langeland, Korsør, Etatsraad og Maitre des Requêtes Bolle Willum Luxdorff, Pro-Cancellarius Erik Pontoppidan, Etatsraad og General-Procureur Henrik Stampe, Generalmajor Lauritz de Thura m. fl. Af Borgere i Skelskør synes kun to at have meldt sig som Købere, nemlig: Byfogden Christen Holm og By- og Raadstueskriver Jacob Severin Payngk, der var Provst Friis' Svigersøn.

Det er ikke Tanken her kritisk at gennemgaa Friis' historiske Værk; det vilde fordre for megen

Plads og maatte kræve en særskilt Behandling. Men et og andet kan der være Grund til at fremdrage og pege paa.

Skelskørbogen, der, som sagt, rummer 632 Sider, er paa en Maade sammensat af to Bestanddele, den egentlige Beskrivelse, der fylder 372 Sider, og en Række (ialt 163) allegerede [ø: anførte eller paabe-raabte] kongelige Patenter samt andre publique Breve og Documenter. Dertil kommer et Tillæg med forskellige gamle Breve, „som mulig kan tjene til Oplysning i en og anden Materie“. Hvad der naturligvis er at betragte som en Ulempe eller Mangel ved Arbejdet er, som Forfatteren siger i Epilogen (S. 372), at de forskellige „Diplomata og Breve ikke er udcopierede efter Bogstaven og aldeles efter den gamle Skrivemaade . . . , da mine gamle Øjne duede ikke dertil, men maatte betjene mig af andres, som har skrevet, som de kunde og vilde“. Dette er jo selvfølgelig ikke heldigt, og det viser sig da ogsaa, hvor man er i Stand til at conferere, (og det er man i de fleste Tilfælde, da Hovedparten af Dokumenterne og Brevene endnu findes), at Friis (eller hans Hjælper) til Tider har gjort sig skyldig i Fejl-læsninger, endog i en saadan Grad, at Meningen ophører eller forrykkes. Det er altsaa ikke et paa-lideligt Grundlag, hvorpaa Fremstillingen er bygget, og der vil ikke kunne være Tale om i en ny Skil-dring af Skelskør at optage de Privilegier, Breve m. m., som man har Brug for, i den Form, hvori Friis har gengivet dem. Som nævnt, findes de fleste af de gamle Breve, han har optaget i sin Bog, endnu, om ikke paa anden Maade, saa i Langebeks Diploma-tarium, men ganske enkelte findes hverken der eller

andetsteds, og man kan derfor med Rette paastaa, at Friis er Skyld i, at de nu er os bekendte. Dette er saaledes Tilfældet med Kristoffer af Bayerns Brev af 11. April 1445, hvori han tilstaar Skelskør Borgere Byskov, liggende imellem Stranden og forⁿ Skelskør.

En anden Ulempe, forekommer det os, er den, at de mange Breve, han anfører, ikke er optaget i en bestemt Orden, men rent tilfældig, eftersom han i sin Tekst faar Brug for dem, og gennemgaar man disse, fremgaar det ikke umiddelbart, hvor de er omtalt, medens der, som Regel, i Teksten vises hen til det ene eller andet Brev.

Hvad nu selve Behandlingen angaar, er den saare ordrig; det samme kunde i mange Tilfælde være sagt paa den halve Plads; og dertil kommer, at Forfatteren ofte indskyder Sidebemærkninger, der fører ham langt bort fra det egentlige Emne. Til Tider tilstræber han at udtrykke sig med en vis Humor, men det er ikke altid det lykkedes lige godt. Til andre Tider udtaler han sig meget revsende og nedsettende, hvad vi gav Vidnesbyrd om i den foregaaende Afhandling Side 96—99, og det er naturligvis dette Forhold, der tidlig gav Bogen Betegnelsen Skelskørs Beskæmmelse. Forøvrigt stræber han efter at komme alle Forhold, som der kan være Grund til at omtale, igennem. Efter at have omtalt Byens Navn vender han sig til den nærmeste Omegn, skildrer Reden og Fjorden, Broen, der i gamle Dage som nu forbinder de to Bydele og i ældre Tider har været Borgernes Samlingssted, hvor Byens Ve og Vel drøftedes ligesom andre Steder paa Bystævnet eller Raadstuen. Derpaa følger den lange historiske Fremstilling, hvorigennem han naturligvis maa frem-

hæve, at Byens første Begyndelse er uvis — ligesom de fleste andre Købstæders — Byens Privilegier og Rettigheder afhandles, Skelskørs gamle Velmagt og første ulykkelige Skæbne faar deres Kapitler, der fortælles om Stadens Ødelæggelse i det 13de Aarhundrede, om dens Tilstand til 1500, og gennem de følgende Afsnit føres Skildringen ned over Fr. II's og Kr. IV's Tid til Svenskekrigen for at ende med en Fremstilling af Byens Tilstand fra 1700 til værende Tid [o: 1759]. Saa følger der en Række Kapitler om Portene, Gader og Stræder, om Byens Vaaser [o: Lossepladser], om Magistraten, Embedsmænd, om Borgerskabet, Handel og Vandel, Skoven og Bymarken, om Kirken, Præster og Kapellaner, om Skolen og om de Fattiges Væsen. Det er altsaa en virkelig omfangsrig Bog, der, som de fleste Bøger, har Fortrin og Mangler, og det maa have kostet et ikke ubetydeligt Arbejde at excerpere og sammenstille de forskellige Breve og paa Grundlag deraf bygge Skildringen op. Enhver, der har beskæftiget sig med den og af den ene eller anden Grund har følt sig opfordret eller nødsaget til at læse den igennem, kan ikke have undgaaet stundom at føle sig trættet og — med et sagte Suk — ønske, at et og andet var kortere og lettere behandlet, men man ender dog med at sige Forfatteren Tak for det brydsomme Hverv, han paatog sig, og det Resultat, der kom ud deraf. Det er kun de færreste Købstæder i Danmark, der har en saa fyldig Skildring fra den Tid, og gennem de over 150 Aar, der er gaaet, siden den saa Dagens Lys, har der stadig været Folk — i og udenfor Skelskør — som har moret sig eller følt Glæde ved at studere i den gamle Skelskørpræst's Krønike.

Hvorledes Byens Borgere dengang modtog den, ved vi ikke med Sikkerhed; som nævnt var der jo kun to, der prenumererede paa den; men derfor kan der naturligvis godt have været andre, der købte den, da den forelaa færdig. Friis selv var tilsyneladende ikke tilfreds med den Modtagelse, Bysbørnene gav den. I Berlingske Tidende 1859 Nr. 279 læser man under Overskriften Skuffet Forventning følgende: For hundrede Aar siden udgav Peter Friis Edvardsen, Sognepræst i Skjelskør og Provst i Flakkebjerg Herred, en Beskrivelse over Skjelskør, hvorpaa han øiensynlig har anvendt megen Flid. Vi ere tilfældigvis komne i Besiddelse af et Exemplar af denne Bog, som har tilhørt selve Forfatteren, og hvori han egenhændig har nedskrevet, hvad han — rigtignok forgjæves — ventede sig af Skjelskørs Borgere for dette Arbeide.

Vi gjengiver nedenfor denne ret eiendommelige Expectoration [o: dette Hjærtesuk], som vi have forefundet den:

Jeg skrev og denne Bog med Argelist og Møye
 og tænkte allerhelst, Schielschiøre Mænd at føye
 at de Kund Vide dog Schielschiøre Gamle stavn
 og hvad som videre Kund tiene til ders Gavn.
 Jeg forarsaged blev, prænumerere lade,
 at ieg dog Nogenlund Kund være uden skade
 men iche Nogen Mand i Schielliskøre Vil
 Mig recke Haand, ja ey gav Mindste skilling til.
 Jeg tænckte sandelig, Schielschiør Vil dog Vist give
 Et Symbolum af sølf, som ey Vil ringe blive
 Men facit sloeg Mig feyl, ieg tacher ey Schielschiør,
 ingrati cuculi*) de heller Kaldis bør.
 Jeg præiser fremmedis frivillig Gunst og Gave
 Schielschiøre Borgere Vil gammel Vane have
 Humaniora de seer an for snick og snach
 derfor gir de ey sølf, ja icke siger tack.

*) utaknemmelige Tossehoveder.

I det foregaaende har vi gentagne Gange hørt Friis' Hustru nævne, men desværre kender vi ikke synderligt til hende. Vi ved, at hun har været gift to Gange, og at Mag. Friis var hendes anden Mand. Det Brudevers*), der var sammenskrevet for at fejre den Skelskørpræst og hans Mage, meddeler om Bruden Elisabeth Kryssing, at hun var Sl. Controlleur Jacob Mejers Efterleverske, men hvem hun ellers har været, er det hidtil ikke lykkedes at komme paa Spor efter trods ihærdige Undersøgelser.

I Ægteskabet fødtes 7 Børn, nemlig:

1. Petronella Jacobæa, døbt $\frac{9}{6}$ 1723, blev baaret af Mag. Holger Olivarii Hustru, blandt Fadderne var Byfogden Sr Hans Nielsen Stub og Hr. Peder Rold, Sognepræst i Korsør; hun døde $\frac{14}{4}$ 1815. Gift $\frac{5}{5}$ 1758 med Viceborgmester i Roskilde, Raadmand, By- og Raadstueskriver i Roskilde, Herredsfoged til Ramsø-Tune Herreder, Peter Friis (f. 1727, begr. $\frac{17}{5}$ 1811).

Datter: Dorothea Elisabeth Friis (døbt $\frac{3}{3}$ 1759, † $\frac{13}{3}$ 1812), g. 1) $\frac{30}{1}$ 1783 med Hører, senere Præst, Jens Palæmon Aagaard (f. $\frac{6}{10}$ 1756, † $\frac{14}{5}$ 1786), 2) $\frac{15}{6}$ 1796 m. Forv. paa Bidstrup Johan Carl Albreth.

5 Børn, deriblandt:

Jensine Palæmona Aagaard ($\frac{27}{7}$ 1786— $\frac{21}{10}$ 1826), g. 1) m. Maanedslieutenant J. J. Rosenkilde († $\frac{10}{12}$ 1811), 2) $\frac{2}{7}$ 1712 m. Højesteretsadvokat Fr. W. Treschow (1786—1869).

*) Et Eksempel af det findes paa det kgl. Bibliotek.

2. Johan Edvardt, f. $\frac{23}{10}$ 1724, † $\frac{2}{4}$ 1726.
3. Boulette Kirstine, f. $\frac{1}{1}$ 1726, † $\frac{7}{11}$ 1736.
4. Edvard, f. $\frac{5}{2}$ 1727, † $\frac{12}{4}$ 1727.
5. Dorthe Mundine, f. $\frac{8}{2}$ 1728, † $\frac{27}{4}$ 1728.
6. Dorthe Mundine, f. $\frac{19}{1}$ 1729, † $\frac{14}{8}$ 1759, g. $\frac{12}{9}$ 1758 med By- og Raadstueskriver, Obermaaler og Vejer samt Told- og Consumptions-Forpagter i Skelskør, Jacob Severin Payngk, (han g. 2. m. Else Olivarii).
Søn: Peter Friis Payngk, f. $\frac{14}{9}$ 1759.
7. Peter Jespersen, f. $\frac{11}{6}$ 1737, † $\frac{7}{12}$ 1738.

Af det foregaaende fremgaar det, at Friis' Datter Dorthe Mundine døde efter kun 1 Aars Ægteskab og at hendes Mand giftede sig paany med Else Olivarii. Denne sidste Forbindelse giver Friis Anledning til (Brev af $\frac{9}{2}$ 1760 til Biskop Harboe) at komme med en Udtalelse, hvis Berettigelse i og for sig ikke kan nægtes, men hvis Slutningsbemærkning giver os et Indblik i Friis' Sindstilstand paa den Tid. Han skriver: „Min forrige Svigersøn Payngk her i Byen er nu forlovet med Mag^r Olivarii yngste Søster, som er hos ham i Huuset; hun gaar ind til fri Huus og Hiem, til en fuldkommen besat Bo, som jeg i Fjor skænkede min Datter og udstyrede hende med; altsaa hvad min Kone møjsommelig i mange Aar har spundet og vundet, og hvad vi ellers har samlet, transporteres nu til fremmede; saaledes er Verden“.

Om sit Ægteskab skriver Friis i den nævnte Selvbiografi:

Den gode Gud, som havde beskæret mig Brødet paa et fremmed Sted, som jeg ikke kendte eller vidste, der var et Skelskør til, før jeg dertil var kaldet, vidste og, hvad Ægtefælle mig

i sit uransagelige Raad var beskikket, da han efter 2 Aars enlig Sæde i Skelskør vejledede mig til en brav, gudfrygtig, dydig, forstandig og husraadig ung Enkes Hus i København, den dydædle og elskværdigste Dame, Madame Dorothea Elisabeth Krysing, Hans kongl. Majts i Livet velædle Hr. Controllør ved Vester Consumptions Port i Kbhavn. Sl. Jacob Meyer, hans Efterleverske, et kort og kærligt Ægteskab i 9 à 10 Aar, men uden Børn og Livsfrugt, som Gud gemte til andet Ægteskab. —

Jeg betroede ikke noget Menneske dette mit Ærinde, men gik selv i denne mig saa højmagtpaaliggende Sag, thi engang forset [o: forsømt], er altid forset, og paa Vejen gik ind i Guds Hus og bad om Guds Bistand, om det var til hans Ære og mit Bedste at det maatte faa Fremgang, og hvis ikke, at han da vilde afværge, forhindre og gøre det til intet, men det lykkedes ved Herrens Hjælp og efter foregaaende holden Jaord holdt vi Bryllup den 26de Juni 1722 i Khavn i samtlige vore kære Venners Nær-værelse, et kærligt Ægteskab, som, Gud være lovet, var som en Dag og varede dog 39 Aar 4 Maaneder og 5 Dage.

Og da han noget efter meddeler, at hans Hustru blev hjemkaldt, 70 Aar gammel, den 21. Oktober 1761, føjer han til:

En smertelig Skilsmisse mellem 2de kærlige, gamle Ægtefolk, da Gud behagede fra mig gamle udlevede Mand, 70 Aar gl., at borttage min gamle tro Staldbroder i Med- og Modgang, min Pleje og Vederkvælgelse i mine Sygdomme, min trofaste, husraadige Ægtefælle, som ved Omsorg og Nattevaagen forkortede sine Dage, at hun kunde forlænge mine.

Enhver, der har fulgt Peter Edvardsen Friis gennem den Brevveksling, han førte med sine Biskopper, kan ikke undlade at lægge Mærke til, hvilken overvættets Rolle hans Helbred har spillet for ham, og hvorledes han holder Biskoppen underrettet om enhver Forbedring eller Forværring i hans Sundhedstilstand. Nu skal man ganske vist huske paa, at Friis og Biskop Hersleb var „besvoglede“, idet nem-

lig, som allerede nævnt, Præsten i Skelskør var kødelig Fætter til Bispinden, og endvidere, at Biskop Harboe var Svigersøn af Biskop Hersleb, men da Brevene ellers ikke er holdt i nogen familær Tone, men formet som en Præst eller Provst skriver til sin Foresatte, kan det ikke andet end vække nogen Forundring, at Friis har følt sig kaldet til stadig at holde Bisperne à jour. Og det maa sikkert kunne tages som et Vidnesbyrd om, at den Skelskørpræst har lidt af den i vore Dage saa moderne Sygdom, Nervøsitet eller Hypokondri.

Allerede længe inden Friis blev Provst og af den Grund traadte i hyppigere Brevveksling med sine Foresatte i København, finder vi jævnlig Udtalelser om, hvorledes han befinder sig. ²⁹/₁₂ 1739, da han endnu kun var 48 Aar, skriver han til Biskop Hersleb: „Jeg synes nu, som jeg ældes noget og falder mig noget vanskeligt at staa ved Alteret for [o: før] Prædiken, dernæst paa Prædikestolen saalænge og endelig efter Prædiken opvarte Catechisationen, som alt sker staaende eller gaaende ...“. Nytaarsdag 1743 meddeler han, at han i 5—6 Maaneder har været incommoderet af Cephalalgia periodica [o: periodisk Hovedpine] ... saa jeg haver alene en god Dag og tvende onde; den havde sat sig 3 Uger før Jul, „men formedelst alt for tidlig Udgang og Forkølelse er jeg desværre henfalden til det forrige; jeg prædikede Juledag, men siden ikke været ude.“ 56 Aar gammel taler han [¹⁷/₂ 48] om sin „Alderdom“ og da han naar op paa den anden Side af de 60, er det langt fra, at Tilstanden bedres, og han kommer med talrige Forklaringer om, hvorledes det gaar ham. ⁷/₇ 54 skriver han, at han kom halvsyg fra

Landemodet af Forkølelse og fik Natten derefter nogle Convulsioner i Kroppen, „saa jeg blev bange for den slemme Feber, men jeg brugte straks det røde Pulver og dobbelte Portioner 5 à 6 Gange, saa satte alle spasmata [σ : Trækninger] sig, og jeg er nu, Gud ske Lov, ret vel“. $^{30/12}$ 55 meddeler han, at han, siden han den 23. Oktbr. traadte ind i sit 65 Alders Aar, har været helt skrøbelig med Lamhed i højre Fod og Arm og det højre Øje. „I Aar satte den sig i min højre Arm med tør Værk og Brud og tillige i en Tand i højre Side, som længe incommoderede, indtil jeg Søndagen før Jul rykkede den selv ud med mine Fingre“. Dertil kommer Brystsyge (selvfølgelig ikke Tuberkulose) og stærk Hoste, saa han i 3 Uger ikke har kunnet forrette sine Pligter. Da han nærmer sig de 70 klager han [$^{9/8}$ 60] over, at Kræfterne aftager, „især mit Syn, min Hørelse og Hukommelse mer og mere svækkes, ja, Haanden begynder at ryste og vil ikke saa hurtig føre Pennen som forhen“. Aaret efter [$^{3/10}$ 61] skriver han i sit Brev til Biskoppen: „... jeg blev for nogle Dage siden formedelst min Kones kærlige Samtale og forudseende Fraskillelse saaledes rørt, at jeg fik en stærk Kolik, som nær havde dræbt mig, men endtes Dagen efter med en stærk Brækken, som igen ganske rensede mig, dog endnu ikke kommen til de forrige Kræfter“. Han venter stadig paa Hjemlov. $^{18/5}$ 62 skriver han, at han lider af Snue, Kulde og Brystsyge, af Afmagt og Hovedsvimmel, „saa jeg... tænkte, den gode Gud vilde afløse mig“ og det følgende Aar [$^{5/2}$ 63] skriver han, at han i denne Uge var et Par Dage hel slet, „saa jeg tænkte, det var Bud fra den gode Gud, men da jeg fik brugt nogle

Pulvere og Draaber af mit eget Husapotek, som jeg ellers sjælden eller aldrig bruger, er jeg nu, Gud ske Lov, restitueret“. Et Halvaarstid senere giver han [24/9 63] Biskoppen følgende Skildring af sin Tilstand: ... jeg har særdeles i Aar mange Gange været incommoderet af Kolik, som nær engang havde dræbt mig paa min Prædikestol, og er endnu ikke forsikret, at den ganske vil blive borte; nu paa en 4 Ugers Tid er mig en anden Casus tilslagen med Smerte og Pine i Knoklerne sær i venstre Ben, saa mine Underdaner vil blive mig oprørske; mange vil bilde mig ind, at det er Podagra, men jeg kan ikke tro, at jeg nu, 72 Aar gl., skulde først faa den, men at det er en stærk Arthritis [o: Gigt] finder jeg visselig; for faa Dage siden har jeg faaet Smerten stillet med essentia dulcis, saa længe det vil vare. Jeg er altsaa, Gud ske Lov, nogenledes vel hjemme i en varm Stue, men udenfor duer ikke meget; særdeles var det med Arthritis eller Podagra, om Dagen var den mig en stærk Fjende med idelig Smerte og Stikken, men om Natten var den en Ven og lod mig sove rolig ...“. 22/1 65 melder han, at han nu er meget skrøbelig og affældig og duer snart til ingen Ting, saa han ikke siden Nytaar har været af sit Hus og endelig 28/5 1765, Tomanedersdagen før han døde, skriver han: „Jeg er nu gammel og skrøbelig og siden sidst afvigte Michaelis, da jeg traadte i mit 74 Aars Alder, har jeg snart ingen Helbred haft, men finder at mine Kræfter Dag for Dag aftage“.

Vi nærmer os Enden paa vor Skildring af Peter Edvardsen Friis, men vil gerne slutte med at sige nogle Ord om den Virksomhed, der vel nok, naar

alt kom til alt, gennem Aarene lagde stærkest Beslag paa hans Tid og Kræfter, den Virksomhed, som han valgte i de unge Aar og som han varetog lige til sin Død, hans egentlige Præstegerning. Vi har tidligere fremført forskellige Udtalelser af dem, blandt hvem han virkede som Skibspræst, og interessant vilde det have været, om vi kunde have henvist til lignende Udtalelser af Folk i Skelskør, vel at mærke Folk, hvis Dom havde noget Værd og Betydning, saa man derigennem kunde danne sig et Indtryk af, hvorledes han har røgtet sit Kald, hvorledes hans Ord har lydt og hvorledes han blev bedømt af Samtiden og først og fremmest af dem, hvis Sjælesørger han var gennem 45 Aar. Men desværre har vi intet saadant at holde os til, bortset fra nogle Udtalelser af ham selv, som gengives nedenfor, og maa derfor nøjes med enkelte Bemærkninger paa Grundlag af den eneste Prædiken, som han — os bekendt — lod trykke, nemlig *En Christi Tieneres og Guds Huusholderes Sagtmodigheds og Troskabs Pligt* ved Dionysii Landemode den 15. Octobr. 1755 udi Roeskilde Dom-Kirke.

Naar man læser den — men det er selvsagt i vore Dage kun ganske enkelte, der af Interesse for Datidens Kirkeliv i Danmark kan tænkes at søge til denne Prædiken eller til andre Prædikensamlinger fra det 18de Aarhundrede — standser vi først ved dens Længde, som synes langt at overgaa, hvad man i vore Dage kræver eller ønsker. I sin trykte Form omfatter den 38 Sider, hvad der efter al Sandsynlighed vil sige, at den har taget en fuld Klokke-time. De Vers, Provsten har lagt til Grund er for saa vidt heldigt valgte til den paagældende Lejlighed,

idet han dels fremdrager 4de Mosebog 12, 3. 7: „Men Moses var en saare sagtmodig Mand, langt mer end alle Mennesker paa hele Jordens Kred; . . . i hele mit Hus er han funden tro“, dels 1. Kor. 4, 1—2: „Saaledes agte man os: som Kristi Tjenere og Husholdere over Guds Hemmeligheder; løvrigt kræves her af Husholdere, at man maa findes tro.“ Han begynder med en Bøn før Prædiken, hvori det hedder:

Christe Jesu, du Hyrdernes Første og Legemets, som er Menighedens Hoved, du, som er hos os alle Dage til Verdens Ende og beskikker Ældste i Menighederne, Hyrder og Lærere til de Helliges Beredning, til Embedets Gærning og Christi Legems Opbyggelse; Du ypperste Præst til evig Tid, efter Melchisediks Orden, vi Dine dødelige Tjenere, som bærer vores Liggendefæ i Lerkar, vi kommer i Dag tilsammen, endrægtige og varagtige i Bønnen, dels at vi maa trøstes og bestyrkes ved din Tale, dels at skilke til rette det, som kan staa tilbage i Menigheden, at bygge Davids Paulun, som Din Aand synes, om noget er nedfaldet; Herre lær os at betænke, vi ikke ere Herrer, men Tjenere, Huusholdere, og Dine Huusholdere over Guds hemmelige Ting, ikke at vi ere Herrer over Troen, men Menighedens Medhjælpere til deres Glæde, som staa i Troen, at vi ikke begynder at slaa Drengene og Pigerne og selv æder og drikker; vær Du vores Husbonde og gør os til Hyrder efter Dit eget Hjærte, som kan føde Din Menighed med Kundskab og Forstand, at vi ikke prædiker os selv, men Jesum Christum en Herre og os Menighedens Tjenere for Jesu Skyld; Sagtmodige Frelser! Du Guds Lam, som er ydmyg og sagtmodig af Hjærtet, som ej udslukker den rygende Hørtave eller sønderbryder det knusede Rør, giv os Naade, vi maa lære af Dig at drage frem paa Sandheds, Sagtmodigheds og Retfærdigheds Ord, saa ved vi Din højre Haand skal bevise underlige Ting. . . .

Vi har gengivet et længere Afsnit af Bønnen, fordi det forekommer os, at vi heri kan lære Friis at kende som Ordets Forkynder mere end gennem

selve Prædiken, der for en meget stor Del bestaar af en Sammenføring og Sammensætning af Skriftsteder, baade fra det gamle og det ny Testamente. I „Indgangen“ skildrer han Moses som den sagtmodige og trofaste ogsaa fremfor hans egne Sødskende Aron og Maria, og denne Sagtmodighed gav Manden Kraft og Sejr. Var han da altid sagtmodig? Det kan vel ikke siges, men det kan paa den anden Side fastholdes, at medens han var sagtmodig i egne private Sager, var han nidkær i Guds Sag. Thi Sagtmodighed og Nidkærhed kan godt forenes, ja, man kan endog paastaa, at Sagtmodighed samlet med Nidkærhed gør en trofast og fuldkommen Mand. Og en saadan var Moses. Friis gaar dernæst over til at spørge: „Hvad en Lærer er, sc. Christi Tjener og Husholder over Guds hemmelige Ting og dernæst hvad der især fordres af Christi Tjenere og Husholdere, sc. at enhver skal findes tro. Det er Christus som er Herren, vi ere Tjenere, Guds og Christi Tjenere, Sendebud i Christi Sted. Gudstjenesten er en Husholdning: „vi ved med hvad Flid, Aarvaagenhed og Forsigtighed en Husholdning skal føres, vi ved hvad Husholderes Pligt er, at indkøbe i rette Tid og forsyne Huset, at udspise i rette Tid og berede sund og god Mad, ikke være ødsel, overdaadig og forøde sin Herres Gods, ikke være karrig, surfittig [o: gnieragtig] og nægte Drengene deres fornødne og fortjente Føde, særdeles opvarte og komme de Syge til Hjælp“. Saaledes bør vi bære frem vort Liggendefæ, nye og gamle Ting. „I et Hus er nu unge og gamle, saa i Kirken, unge Børn som drikker Mælk, uerfarne i Retfærdigheds Ord, andre fuldkomne, som spiser haard Mad, har øvede,

forsøgte Sind og kan skille imellem ondt og godt“. Men Gudstjenesten er en Husholdning over Guds hemmelige Ting, ikke Verdens skjulte Hemmeligheder men Guds hemmelige Husholdning og Omgang med Syndere, at gøre dem salige, skænke dem Syndernes Forladelse, en Naade og Kærlighed, at Gud saa elskede Verden, saa stor, at den overgaar Forstanden, men er os aabenbaret i Ordet og Sacramenterne formedelst den Helligaand“. Men hvem behager da Gud at bruge i sin Tjeneste? Tjenere og Husholdere, ikke Herrer, thi han er selv Herre og eneste Herre i Riget, men Tjenere, som, naar han siger: Følg mig efter, straks følger, ikke bespørger sig med Kød og Blod, ikke først vil gaa hen og jorde sin Fader, ikke raisonnerer med Herren om hans Vilje, Befalinger, Lærdom, Daab, Nadvere og Skriftestole, men vandrer i Lydighed og egen Fornægtelse“. Det var ikke verdslige Herrer, som Frelseren udvalgte til sin Tjeneste, ædle og velbyrdige blev ikke antagne, ikke Verdens Rige, ikke Verdens Vise, ikke jødiske Vise og Skriftkloge, ikke Engle, men „Mennesket skal agte os som Christi Tjenere og Guds Husholdere, os, som ere arme, syndige og dødelige Mennesker, at det ene Menneske kan tale med det andet, os, som bærer vort Liggendefæ i Lerkar“. Hvad forlanges der da af disse Husholdere. Ikke andet end at enhver skal findes tro. De skal være „sunde i Troen“, skal prædike Christum, Troens Begyndere og Fuldkomnere, skal prædike Troens Retfærdighed, Kraft, Fortrøstning og Salighed, at i Christo bliver retfærdig hvo, som tror. „En ren Haand og en ren Mund maa en Tjener have i sin Herres Ærende, som en Guds Husholder i Ordets Prædiken

og Sacramenternes Administration ikke blander Avner i Hveden eller bærer fremmed Ild paa Herrens Alter“.

Hvem kender nu ikke sin Ufuldkommenhed til dette vigtige Embede? Nogle frygte for at træde ind i Embedet for deres Ungdoms Skyld, svage Mæle, Uerfarenhed og Ufuldkommenhed i at tale. . . . Andre er bange for Verdens Ondskab, Spot og Efterstræbelse . . . men det er ham selv værst, hvo Eder foragter, han foragter ikke Eder, men Gud, som gav sin Aand i Eder. . . . De Fristelser og den Modstand, det geistlige Embede maa lide af Guds og Menneskens afsagte Fjende, er ei heller de ringeste . . . men hvad vil vel den listige, men dog afmægtige Satan udrette? Fredens Gud skal inden stakket Tid knuse Satanas under vore Fødder. Derfor, da der vel gives Modstand i Embedet, men vi tillige haver saadan Hob Forjættelser sat omkring os, saa lader os aflægge al Byrde og Synden, som saa lettelig hænger ved os og med Frimodighed og Taalmodighed løbe i den os foresatte Kamp, idet vi se til Troens Begyndere og Fuldkomnere.

I Slutningen af Prædikenen, hvor Friis bl. a. skilddrer de Midler, som hjælper til Troskab, nævner han først Flid, Arbejde og Aarvaagenhed og kommer med en Bemærkning om en Erfaring, han har gjort, idet han siger: „Mange mener, det er en let Sag at prædike for Bønder og catechisere for Ungdommen, derimod ikke godt at prædike for Lærde, men de forlader [o: tilgiver] mig, det første er nok det vanskeligste, thi man kan ikke bruge Enfoldighed nok i Christo“. Dernæst støttes Troskaben gennem Bønnen, at Gud vil lade sin Naade være mægtig i vor Skrøbelighed, og gennem Meditation, Læsning og Stude-

ring, at man bliver hart ved Læsningen, Formanel-
sen og Lærdommen, ved at tænke paa sin Ed og
Løfte, som man har gjort for Gud og Herrens hellige
Alter, og ved at tænke paa sin Regnskabs Dag, da
Gud vil kræve Sjælenes Blod af stumme Vægteres
Haand. Men selvom Ed, Samvittighed og Regnskab
ikke var til, saa maa Christi Kærlighed tvinge os;
ham bør at vokse, os at aftage. — Blandt de Midler,
som forekommer og hindrer Utroskab, nævner han
først, at man ikke tager Fornuften i Raad med sig
eller bespørger sig med Kød og Blod. „Saa bør
Fornuften ikke saa frit dømme om Igenfødelse, Ret-
færdiggørelse, om Ord og Sacramenter, som den
gærne lyster“. Dette sidste synes at vise, at Friis ikke
kunde billige de senere Rationalisters Lærdomme. End-
videre skal man ikke gaa paa Vildfarelses Veje, jage
efter Rigdom, Vellyst, Fraadseri og Drukkenskab,
gøre sin Bug til sin Gud, og man skal ikke indvikle
sig i eller være Elskere af Processer og Rettergange
med sin Menighed om Offer og Accidentser og tiere
findes i Tinghusene end paa Prædikestolen.

Medens det over de utro, lunkne og falske Tje-
nere lyder et Ve, Ve dem, siges der om de trofaste:
Nu vel, du tro og fromme Svend, Du var tro over
lidet, jeg vil sætte Dig over meget, gæk ind i Din
Herres Glæde . . . Christe Jesu, Dit er Riget, Magten
og Æren i al Evighed, Amen i Jesu Navn. Amen,
Amen!

Vanskeligt er det paa Grundlag af en enkelt
Prædiken og vanskeligere paa Grundlag af et Ud-
drag som det her meddelte at danne sig nogen paa-
lidelig Mening om, hvilket Stade indenfor Kirken den
enkelte indtog, men det synes dog, som om Peter

Edwardsen Friis har været lige langt fra de senere Pietisters følelsesbetonede Kristendomsopfattelse og Rationalisternes nøgterne, forstandsmæssige Lærdomme. Det kan være, at man kommer det nærmest, hvis man sammenstiller ham med det, der i vore Dage kaldes 3die Retning.

Om sin Præstevirksomhed og sit Arbejde i Menigheden skriver Friis ret ejendommeligt i Levnedsbeskrivelsen følgende:

Min Gudstjeneste, min Prædiken og Omgang med denne min Menighed maa Verden efter min Død dømme om; det kan jeg med Paulo sige, at det er min Ros og mit Samvittigheds Vidnesbyrd, at jeg har vandret i Verden i Enfoldighed og Guds Oprigtighed, ikke i kødelig Visdom, men i Guds Naade, og mest hos I, Skelskør Borgere, i 45 Aar; dog det er gaaet mig, som min Herre og Frelser klager: Jeg har arbejdet forgæves og fortæret min Kraft forgæves og unyttelig, men min Ret er dog hos Herren, og min Gærning er for min Gud; Vel, Sathan i Lysets Engels Skikkelse, i Engleaaandelighed, i Kvækere og Sværmere har villet træde frem i denne min Menighed og bespejde [c: lure paa] vor Frihed, men Gud være lovet, som gjorde mig til en fast Stad og Mur, thi jeg agtede mig ikke at vide noget iblandt Eder uden alene Jesum Christum og ham korsfæstet; vel jeg i saa Maade maatte være hos Eder med Skrøbelighed, med Frygt og med Bævelse men mit Ord og min Prædiken var ikke i menneskelig Visdoms bevægende Ord, men i Aand og Kraftens klare Bevisning; Sathans Anslag og Metodejai vare mig ikke ubekendte, thi takker jeg Gud, som altid lod mig bære Sejr i Christo og aabenbarede sin Kundskabs gode Lugt formedelst mig, sin Tjener i denne min Menighed; thi vi ere Christi gode Lugt, baade iblandt dem, som blive salige, og iblandt dem, som blive fortabte; er mit Evangelium skjult for nogle, da er det skjult for Foragtere, ulydige og de, som blive fortabte, thi jeg har ikke prædikeret mig selv, men Jesum Christum en Herre, og mig selv, Eders Tjener for Christi Skyld, ja, jeg vidner for Eder af denne min Grav, at jeg er ren af alles Blod, thi jeg forholdt ikke at forkynde Eder al Guds Raad, saa vel Eder som Eders Fædre. Herren give denne nye Slægt

og tilvoksende Ungdom Guds Naade, at de maa blive ved Livsens Ord, mig til Ros paa Christi Dag, at jeg ikke har arbejdet forgæves. Herren give Eder efter min Død, som jeg ved, den gode Gud bedst sørger for, Hyrder efter sit eget Hjærte, som kan føde Eder med Kundskab og Forstand.

Hvad min Omgang med min Menighed i dette verdslige har været, da kan jeg med Samuel protestere, om jeg har taget nogen Mands Oxen eller Asen, om jeg har gjort nogen Mand Vold eller Uret, om jeg har taget Gaver af nogen Mands Haand og ladet forblinde mine Øjne; nej, jeg stævnedes aldrig nogen for sin Tiende, Lam eller Offer; Processer var aldrig min Sag, og er det sket, da nød og tvungen dertil. Min Fod var aldrig paa Tingstuen i saa Maade, men tav heller stille og led Skade; thi hvo, som elsker Trætter, elsker og Synd; det er Daarens Læber, som fører Trætte, og en Mands Ære at blive fra Trætte.

Min Menigheds Omgang med mig, da har de altid elsket og æret mig som deres Fader, har annammet mig i Herren med Glæde og holdt mig i Ære, ja som deres Ældste og Forstander, som arbejdede i Ordet og i Lærdommen holdt mig dobbelt ærværdig, ja de foragtede ikke mine Fristelser og Sygdomme, som jeg led i Kødet, men annammede mig som en Guds Engel, ja som Christum selv. Vel, unge Drengene i min Alderdom vilde spotte mit hængende og nedbøjede Hoved, men, Fader, forlad dem, de ved ikke hvad de gør.

Skelskør Kirkebog 1760—1815 indeholder under den 21. Oktober 1761 Oplysning om, at den Dag „døde Dorothea Elisabeth Krysing, Provstens og Sognepræstens Peter Friises ælskværdige Hustrue æt. 70 mindre end 10 Dage, lagt under alter fodens syndre side“. Gennem henved 40 Aar havde de levet sammen, og det var derfor ikke underligt, at Enkemanden følte sig ene. Maanedsdagen efter hans Hustrus Død skriver han første Gang igen til Biskop Harboe og siger bl. a.: . . . Jeg lever nu som jeg kan, i min Enlighed, dog Gud være lovet, jeg ikke er ene, thi min Gud og Frelser er hos mig,

som styrker og opholder; jeg takker Gud, at jeg altid har noget at skrive og tænke paa, saa forsvinder saa let de sørgelige Tanker; det værste er, Natten er saa lang og sommetid kan [jeg] lidet eller intet sove; Husholdningen som jeg ikke vidste af tilforn eller bekymrede mig om, er mig en Byrde . . .“ Friis har altsaa gjort den Erfaring, som mange før og efter ham har gjort, at en god Hjælp i Sorgen er Arbejde, men Kræfterne aftog i de følgende Aar, Svaghed af forskellig Art meldte sig og tilsidst i 1765 følte han sig kaldet til at afsøge Provstegærringen. Modvillig tog Biskop Harboe mod hans Afskedsbegæring, men da han vidste, at det vilde være Friis mod, hvis han bad ham om at fortsætte, undlod han det og udskrev nyt Provstevalg. Men til Provst Friis skriver han [^{3/6} 1765]: „Imidlertid finder jeg Aarsag at takke D. V. for al den Assistance, hvilken De i saa lang Tid har bevist mig og som jeg af Hjærtet ønsker, at Gud ved sin Naades Kraft vil styrke, opholde og velsigne Dem, saa forbliver jeg stedse o. s. v. Og til Herredsbrødrene skriver han samme Dag, „at saavel de kære Brødre som jeg bør give ham det Vidnesbyrd, at han med al Flid og Retsindighed har betjent samme [o: sit Embede].“ Til hans Eftermand valgtes Johan Holgersen Olivarius til Ørslev-Bjerre, i hvis Lod det altsaa faldt ^{29/7} 1765 at meddele Biskoppen, „at det har behaget den gode Gud igaar Formiddag Klokken mellem 10 og 11 slet ved Døden at bortkalde til sig vores gl. Provst og Senior Mag. Peter Friis“. Og tre Dage senere tilskriver Svigersønnen, Raadmand P. Friis i Roskilde, Biskoppen og melder, at det behagede den store Gud . . . ved en stille og rolig Død at bortkalde min Ko-

Peter Edvardsen Friis.

43

nes kære Fader ... fra dette timelige til sin evige himmelske Herlighed og Salighed, ham til stor Glæde, men os til ikke mindre Hjertesorg og Tab“.

— — —

I Skelskør Kirke er der tilhøjre i Koret indmuret en Mindesten med følgende for P. Edvardsen Friis karakteristiske Indskrift. Som det ses, er den affattet af ham selv.

Under

Schielschør-Kirkes Alterfoed hviler i Herren
og det salige Opstandelses Haab dend i Livet
Velærværdige og Høylærde

Mag^r Peter Edvardsen Friis

beskikket 1716 d. 20 May til Præst paa dend kongl. Orlogsflode kaldet 1720 d. 30 Juni til Sognepræst for Schielschiør Schiørpinge og Faardrupe Menigheder udvalt in Martio 1753 til Provst i Vester Fla chebergs Herred. Fød d. 23 Okt. 1691 Død ^{Søndagen Kloken} 11 Slet d. 28 July 1765 Herrens Navn og hans Aands kraftige Bistand i Embedet være velsignet i alt Ævighed

— — —

Med sin elskværdigste trofaste Ægtehuustrue Dydedle og Gudelskende Matrone

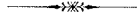
Dorthea Elisabeth Krysing Enke efter sal. Jacob Meier

Konl. Controlleur ved Kiøbenhavns wester Port Første Æcteskab omtrent 9 a 10 Men uden Børn og Livsarvinger Andet Æcteskab med P. Friis moxen udi 40 Aar og Moder til 7 Børn 3 Sønner og 4 Døtre hvoraf de 6 tager imot deres Moder i Guds Riige — Hun er fød d. 31 Oct 1691 død d. 21 Oct 1761. Welsignet være Herren for et velsignet og kierlig Æcteskab dend gamle Mand Nu 72 Aar savner sin troe Stald Broder

— — —

At Alterfoeden ikke meere schal flyttes eller røres af sit Stæd naar jeg P. Friis i Herren er hensoved og vore Been derunder maae hvile i Fred gives til Kirken efter min Død

50 Rixdaler som af 40 Rdr hver 20 Aar indrenter Kirken 40 Rdr
som en Fornyelse for vore Hvilestæder og af de 10 Rdr indrentes
aarlig 3 Mk. hvilke 3 Mk. aarlig gives af Kirkens Værge til et schike
lig Mennesche som hver hellig og Søndag bestrøer Alter
foeden og vore Graver med Blomster og grønt

Apoc. 5 Dend som sidder paa Stoelen og Lammet være
Velsignelsen og Priisen og Æren og Kraften i alt
Ævighed Amen

Schreven Schielschiør d. 30 May 1763 Æt 72 Minist 47 a 48.

